

مقدمه :

ایمنی و بهداشت محیط مدرسه که در فصل چهارم آیین نامه اجرایی مدارس به آن توجه شده ، از صول اولیه بهداشت مدارس است. بدون شك يکي از مؤلفه هايي که در آموزش و پرورش کودکان تأثیر اجتناب ناپذیر دارد محیط مادي و فیزیکی حاکم بر مدرسه است. محیط مدارس باید به گونه اي باشد تا از هر لحاظ به نیازهاي جسمي ، رواني و اجتماعي دانش آموزان پاسخ دهد. در آموزش و پرورش نوین فضای فیزیکی به عنوان يك عامل زنده و پویا در انجام فعالیتهای آموزشی و تربیتی دانش آموزان تلقی می گردد. چنانچه در مدرسه آب سالم ، سرویسهای بهداشتی ، فضای کافی ، تجهیزات و وسایل مناسب و استاندارد ، سیستم صحیح جمع آوری زباله و فاضلاب وجود نداشته باشد و به طور کلی آسایش محیطی فراهم نشود، به طور قطع تلاشهای آموزشی و پرورشی معلمان و مربیان بازدهی مطلوب نخواهد داشت. در این راستا این آیین نامه جهت ایجاد هماهنگی و برخورداری مدارس از استانداردهای موجود به منظور ایجاد فضای فیزیکی مناسب برای تعلیم و تربیت نسلی پویا تهیه گردیده است.

آیین نامه بهداشت محیط مدارس

ماده ۱: محلي که براي احداث مدرسه باید در نظر گرفته شود: باید در فاصله و موقعیت مناسبی نسبت به مراکز جمعیتی و نواحی مسکونی و آموزشی دیده در مالکیت آموزش و پرورش و داخل محدوده شهری یا روستا قرار داشته، و امکان دسترسی به تأسیساتی مانند آب ، برق ، تلفن و گاز داشته باشد. و براساس مطالعات اقلیمی منطقه در هنگام احداث ساختمان مدرسه ، رعایت نکات زیر ضروری است : با توجه به تعیین جهت وزش باد ، زمین انتخابی نباید در مسیر و مجاورت عوامل آلودگی را مانند کارخانجات صنعتی ، شیمیایی ، محلهای دفن زباله ، فاضلاب شهری ، دامداری ، مرغداری ، دباغ خانه ها ، کشتارگاهها ، کوره های آجرپزی ، محل انباشت کود و سایر مراکزی که به نحوی ممکن است ایجاد دود ، بو و گرد و غبار نماید قرار داشته باشد. باید دقت شود تا محل احداث مدرسه در جوار بیمارستان، تیمارستان ، گورستان، زندان ، خطوط راه آهن، بزرگراهها ، فرودگاهها قرار نداشته و خارج از حریم کابلهای فشار قوی برق (هوایی یا زمینی) خطوط اصلی و فرعی گاز رسانی ، پستهای زمینی فشار قوی ، پمپ بنزین ، محل عرضه و فروش کپسولهای گاز ، انبارهای مواد محترقه ، منفجره ، ترکیبات شیمیایی مانند: کاغذ ، لاستیک ، چوب ، الیاف بافت و غیره بوده و در مسیر حوزه های آبریز فرعی و اصلی رودخانه قرار نداشته باشد.

تبصره ۱: در صورتیکه احداث مدرسه در نزدیک محیطهای ذکر شده در ماده ۱ اجتناب ناپذیر و اجباری باشد ، باید حداقل ۵۰۰ متر با مراکز فوق فاصله داشته باشد.

تبصره ۲: در صورتی که ابتدا مدرسه احداث شده باشد سایر مراکز باید فاصله مناسب (حداقل ۵۰۰ متر) تا مدرسه را رعایت نمایند.

ماده ۲:

معیار محاسبه مساحت زمین مورد نیاز به منظور احداث مدرسه ، تعداد دانش آموزانی خواهد بود که در آن مدرسه به تحصیل اشتغال خواهند داشت و متناسب با دوره های ابتدایی ، راهنمایی و متوسطه و بر اساس سرانه بنا و محوطه با اخذ نظرات معاونت تربیت بدنی و تدرستی به لحاظ زمینهای ورزشی مورد نیاز و نیز فضاهای بهداشتی به ازاء هر دانش آموز طبق ضوابط و معیارهای طراحی فضاهای آموزشی و پرورشی سازمان نوسازی ، توسعه و تجهیز مدارس و استاندارد ملی ۲۰۸۶ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران خواهد بود.

تبصره ۱: برای احداث مدارس فنی حرفه ای، مدارس شبانه روزی و مدارس کار و دانش حسب مورد، علاوه بر زمین اشاره شده در ماده ۲ این آیین نامه باید زمین کافی جهت احداث کارگاه، آزمایشگاه اختصاصی، فضاهای ورزشی، خوابگاه، سالن غذاخوری، آشپزخانه و انبار در نظر گرفته شود.

تبصره ۲: تعداد طبقات مدارس برای دوره های ابتدایی و راهنمایی حتی الامکان دو طبقه و در صورت ضرورت حداکثر سه طبقه و برای دبیرستانها و هنرستانهای فنی و حرفه ای و کار و دانش حداکثر چهار طبقه مجاز است.

تبصره ۳: ضوابط احداث خوابگاه، سالن غذاخوری، آشپزخانه، انبار، سردخانه، بوفه، حمام، سرویسهای بهداشتی و ... بر اساس آیین نامه ماده ۱۳ قانون مواد خوراکی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی و ضوابط و معیارهای طراحی فضاهای آموزشی و پرورشی سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور رعایت گردد. تبصره ۴: آیین کار مکان یابی و ساختمان، تجهیزات و بهداشت بوفه مدارس می بایست با استاندارد ۴۰۷۲ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مطابقت داشته باشد.

ماده ۳:

لازم است نقشه های ساختمانی مدارس و سایر فضاهای مرتبط در مقاطع مختلف تحصیلی با معیارهای بهداشتی بر اساس استانداردهای موجود در ضوابط طراحی فضاها (مربوط به سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور و بند ۷ استاندارد ملی ایران شماره ۲۰۸۶ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران) طراحی شود.

تبصره: هر گونه اصلاحات، تعویض محل و توسعه ساختمان مشمول ماده ۲ این آیین نامه خواهد بود.

ماده ۴:

دیوارهای کلاسها باید کاملاً خشک، بدون درز، صاف و حداقل تا ارتفاع کف پنجره ها از سنگ مناسب استفاده شده و بقیه سطح دیوار مطابق با جدول رنگ فضاهای آموزش و جداول نازک کاری رنگ آمیزی گردد. و تمهیدات لازم جهت جلوگیری از انتقال صوت به کلاس مجاور انجام شود.

ماده ۵:

کف کلاسها، راهروها و پله ها باید مقاوم و مسطح و قابل شستشو بوده و لغزنده نباشد.

ماده ۶:

سقف کلاسها باید صاف، بدون درز و شکاف و به رنگ روشن باشد.

ماده ۷:

تابلو کلاس درس باید در محلی مناسب که نور کافی به آن میرسد قرار داشته و در معرض دید کامل دانش آموزان و به رنگ سبز مناسب و غیر براق باشد تا از ایجاد خیرگی بر اثر بازتاب نور جلوگیری گردد. فاصله تابلو کلاس درس از اولین ردیف دانش آموزان ۲/۲۰ متر کمتر نباشد. ماده ۸: برای هر نفر دانش آموز در کلاس حداقل باید ۱/۲۵ متر مربع سطح در نظر گرفته شود. حداکثر ابعاد قابل قبول برای کلاس درس ۸ متر طول و ۷ متر عرض می باشد. ارتفاع سقف کلاس نباید از ۳ متر کمتر باشد.

ماده ۹:

ضوابط ارگونومی (مناسبات فیزیکی بدن) برای دانش آموزان دوره های مختلف تحصیلی باید بر اساس معیارها و ضوابط طراحی سازمان نوسازی مدارس و مرکز سلامت محیط و کار و بند ۶ استاندارد ملی ایران شماره ۲۰۸۶ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران ، در ساخت تجهیزات ، منطبق باشد.

ماده ۱۰:

پله های مشرف به پرتگاه در مدارس باید لغزنده نبوده و به نرده مناسب مجهز باشد.

ماده ۱۱:

حداکثر ارتفاع پله در مدرسه ۱۸ سانتیمتر و حداقل عرض آن ۳۰ سانتی متر و طول آن حداقل ۱/۳۰ متر باشد.

ماده ۱۲:

نقشه مدارس استثنایی، طبق ضوابط و استانداردهای موجود برای معلولین بوده و کلاسها در طبقه همکف در نظر گرفته شود.

ماده ۱۳:

در و پنجره های مشرف به فضای خارج ، برای جلوگیری از ورود حشرات باید به توری سیمی مناسب مجهز باشند. و پنجره های طبقات فوقانی مشرف به پرتگاه علاوه بر مورد فوق دارای نرده محافظ یا کتیبه ثابت باشد. (از جام شیشه بزرگ استفاده نشود.)

ماده ۱۴:

کلاس دانش آموزان خردسال باید در طبقات پایین تر ساختمان قرار گیرد.

ماده ۱۵:

ایجاد هر گونه بالکن و تراس مرتبط با کلاس ممنوع است.

ماده ۱۶:

سالن اجتماعات ، کارگاه ، آزمایشگاه ، مکانهای ورزشی و اتاقهای عمومی در نقشه ساختمانی مدرسه طوری منظور شود ، که مزاحمتی برای کلاسهای درس بوجود نیارد.

ماده ۱۷:

در مدارس شبانه روزی مساحت اتاق خواب باید مطابق استانداردهای طراحی فضای سازمان نوسازی ، توسعه و تجهیز مدارس و مرکز سلامت محیط و کار ، برای هر اتاق خواب حدود ۴۰ متر مربع با ۴ تخت دو طبقه به ظرفیت ۸ نفر باشد (برای هر نفر ۵ متر مربع سطح در نظر گرفته شود). تبصره : حداکثر تعداد افراد در هر اتاق عمومی نباید بیش از ۸ تخت باشد.

ماده ۱۸:

کف آزمایشگاه و سطح میزهای آن باید قابل شستشو و نسبت به حرارت و مواد شیمیایی و غیره مقاوم باشد.

ماده ۱۹:

آب مورد مصرف باید با استاندارد ملی ۱۰۵۳ و ۱۰۱۱ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مطابقت داشته باشد.

تبصره ۱: در روستاهایی که آب لوله کشی دارند باید مدرسه به شبکه آب روستا متصل شود.

تبصره ۲: در مدارس که از آب لوله کشی برخوردار نیستند و یا با قطع آب شبکه مواجه می باشند، لازم است با استفاده از منبع آب بهداشتی، ذخیره آب مورد نیاز شرب و سایر مصارف بهداشتی با رعایت ضوابط و برای هر دانش آموز حداقل ۱۵ لیتر در روز تأمین گردد. ضمناً برای مدارس شبانه روزی حداقل میزان آب مصرفی یکصد لیتر برای هر نفر در نظر گرفته شود.

تبصره ۳: آبخوری عمومی آموزشگاه باید دارای شرایط زیر باشد: الف - کف محوطه آبخوری قابل شستشو و دارای شیب کافی و مناسب به طرف مجرای فاضلاب باشد. ب - دیوار لبه آبخوری بایستی از جنس قابل شستشو (نظیر کاشی) بوده و دارای شیب مناسب بطرف مجرای فاضلاب باشد. ج - دیوار اطراف آبخوری از جنس قابل شستشو (نظیر کاشی، سرامیک، سنگ و ...) باشد. د - آبخوری عمومی دانش آموزان باید با شیرهای مناسب با آب سردکن مجهز گردد و حداقل برای هر کلاس ۴۵ نفر یک شیر آبخوری پیش بینی شود. ارتفاع شیر آن متناسب با سن دانش آموزان در دوره های مختلف تحصیلی (۷۵ - ۱۰۰ سانتیمتر) از سطح زمین باشد. ه - آبخوری باید خارج از سرویسهای بهداشتی و با رعایت شرایط بهداشتی و با فاصله حداقل ۱۵ متر احداث گردد.

ماده ۲۰:

تعداد توالتها در مدرسه به ازاء هر ۴۰ نفر حداقل یک چشمه توالت و هر ۶۰ نفر یک دستشویی در نظر گرفته شود.

تبصره ۱: مشخصات بهداشتی توالتها و دستشوییها از نظر طراحی و اجرا مطابق با موارد مندرج در ماده ۲ این آیین نامه باشد.

تبصره ۲: ارتفاع دستشوییها متناسب با سن دانش آموزان در دوره های مختلف تحصیلی (۷۵ - ۶۰ سانتیمتر از سطح زمین) باشد.

تبصره ۳: استفاده از صابون مایع در دستشوییها ضروری بوده که بهتر است توسط مخزن ثابت صابون مایع و لوله کشی روی دستشوییها انجام شود.

ماده ۲۱:

نحوه دفع فاضلاب بایستی براساس استانداردهای موجود از نظر بهداشتی طراحی و اجرا شود.

تبصره ۱: مناطقی که سیستم دفع فاضلاب (اگو) ندارند، دفع فاضلاب به چاههای جاذب و یا سپتیک تانک طبق اصول بهداشتی انجام گرفته و طرح آن بایستی طبق ضوابط و معیارهای طراحی فضای آموزشی و پرورشی سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور تهیه و اجراء گردد.

تبصره ۲: حجم سپتیک تانک با چاه فاضلاب بر اساس طراحی پروژه از نظر معماری با توجه به ظرفیت مدرسه محاسبه و تعیین می گردد.

ماده ۲۲:

کلاسها باید حتی الامکان طوری ساخته شوند که از نور طبیعی استفاده نمایند، ترجیحاً پنجره ها در سمت چپ دانش آموزان تعبیه شود و سطح آنها حدود یک پنجم مساحت کلاس باشد.

تبصره ۱: در مورد کلاسهای شبانه و یا کلاسهایی که اجباراً از نور مصنوعی استفاده می نمایند شدت روشنایی بایستی برابر ۵۰۰ - ۳۰۰ لوکس بوده و نحوه تابش طوری باشد که ایجاد خیرگی در دانش آموزان ننماید. میزان نور راهروها بایستی برابر ۱۵۰ - ۱۰۰ لوکس و برای رختکن ، توالتها و دستشوییها حداقل ۱۰۰ - ۵۰ لوکس در نظر گرفته شود.

تبصره ۲: شدت روشنایی برای کارگاههای فنی و حرفه ای در مدارس و آزمایشگاهها مطابق با معیارهای بهداشت کار موضوع ماده ۸ قانون کار جمهوری اسلامی ایران رعایت شود.

ماده ۲۳:

درجه حرارت مناسب جهت کلاسها بین ۲۱ - ۱۸ درجه سانتی گراد و رطوبت ۶۰ - ۵۰ درصد می باشد.

تبصره: در مورد تأمین گرمای کلاسها باید ضوابط زیر رعایت شود: وسایل گرمایشی بخصوص بخاریهای گازی مدارس باید استاندارد بوده و گازهای حاصل از سوخت دستگاههای مولد حرارت به خارج از کلاس هدایت شود تا حداقل اکسیژن را برای سوخت کامل مصرف کند. خطر آتش سوزی وجود نداشته باشد و فضای کلاس را بطور یکنواخت گرم نماید. (نکات ایمنی بطور کامل رعایت گردد)

ماده ۲۴:

کلیه مراکز آموزشی مشمول این آیین نامه باید مجهز به وسایل اعلام و اطفاء حریق بوده و از نظر طراحی بایستی پیش بینی های لازم جهت تأمین راههای ورودی و خروجی اضطراری با توجه به ظرفیت مدرسه و تعداد طبقات به عمل آید. این راهها بایستی با علائم ویژه و با رنگ سبز مشخص گردد تا محل فرار اضطراری مشخص گردند.

تبصره ۱: حداقل دو راه فرار برای مواقع اضطراری که از هر نقطه داخل ساختمان قابل رؤیت باشد لازم است و بایستی امکان تخلیه ساکنین در کوتاهترین زمان میسر گردد و اجزاء سازه ای مسیرهای فرار در مقابل حریق مقاوم باشد.

ماده ۲۵:

کلیه کلاسها ، راهروها ، قسمتهای اداری ، خوابگاه ، ناهارخوری ، آشپزخانه ، توالت و دستشویی ، محوطه ، سالن ورزشی ، کارگاه و آزمایشگاه باید دارای زباله دان بهداشتی درب دار ، ضد زنگ با ظرفیت و تعداد مناسب باشند و روزانه تخلیه و به موقع شستشو و تمیز گردند.

ماده ۲۶:

وجود هر گونه حوض و حوضچه در محوطه مدارس ممنوع است.

ماده ۲۷:

دیوارها و کف کارگاه و آزمایشگاه بایستی از جنس مقاوم و قابل شستشو (کاشی ، سرامیک ، موزاییک و ...) باشد و کف لغزنده نبوده و دارای شیب مناسب به طرف کف شوی باشد.

تبصره ۱ : آزمایشگاه و کارگاه بایستی مجهز به دستشویی و صابون مایع باشد.

تبصره ۲ : آزمایشگاه و کارگاه باید دارای دستگاه تهویه متناسب با حجم سالن جهت تهویه هوا باشد.

تبصره ۳ : دستورالعمل ایمنی کار در آزمایشگاه و کارگاه مطابق با ماده ۸۵ و تبصره ۱ ماده ۹۶ قانون کار جمهوری اسلامی ایران و دستورالعمل ایمنی کار در آزمایشگاه و کارگاه حسب مورد تهیه و در محل مناسب و قابل رؤیت نصب گردد.

ماده ۲۸:

هر مدرسه بایستی دارای اتاق خدمات بهداشتی مجهز به تجهیزات کامل جهت انجام فعالیتهای بهداشتی تغذیه ای (معاینات بهداشتی درمانی دانش آموزان شامل بیماریابی ، بینیایی سنجی ، شنوایی سنجی و پایش رشد - آموزش بهداشت و تغذیه به کارکنان و دانش آموزان - کمک های اولیه در مواقع بروز حادثه و ...) باشد.

ماده ۲۹:

برای هر ۱۵ مدرسه همجوار ، یک مدرسه که مرکزیت دارد بعنوان مدرسه پایگاه سلامت دانش آموز در نظر گرفته شود. در مدرسه پایگاه سلامت، فضایی به مساحت حداقل ۳۰ متر مربع (شامل سه اتاق) جهت انجام معاینات تخصصی دانش آموزان با کلیه لوازم و تجهیزات مورد نیاز اختصاص داده شود.

تبصره : از درمانگاههای دانش آموزی یا فرهنگیان و مراکز بهداشتی درمانی نیز می توان به عنوان پایگاههای سلامت برای مدارس همجوار استفاده کرد.

ماده ۳۰:

در هر مدرسه باید به ازاء هر دانش آموز ۰/۵ متر مربع فضای سبز در نظر گرفته شود.

ماده ۳۱:

به منظور جلوگیری از ایجاد گرد و غبار در محیط مدرسه ، محوطه مدرسه باید با آسفالت یا بتون کف و نظایر آن مفروش گردد.

ماده ۳۲:

کلیه مراکز آموزشی اعم از پیش-دبستان، دبستان ، مدرسه راهنمایی ، دبیرستان و مراکز پیش دانشگاهی و مدارس فنی و حرفه ای و کار و دانش مرتبط با آموزش و پرورش و امثال آن مشمول این آیین نامه می باشند.

ماده ۲۳:

اخذ صلاحیت بهداشتی جهت احداث و تأسیس مدرسه طبق قانون ماده ۱۳ مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی از سوی مرکز سلامت محیط و کار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی لازم-الاجرا است.

این آیین نامه در ۲۳ ماده و ۲۵ تبصره در تاریخ به تأیید وزرای آموزش و پرورش و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ریاست سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور رسید و اجرای آن توسط واحدهای ذیربط آموزش و پرورش و نظارت بر حسن اجرای آن بر عهده واحدهای بهداشتی آموزش و پرورش و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

دکتر مسعود پزشکیان	حمیدرضا برادران شرکاء	مرتضی حاجی
وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور	وزیر آموزش و پرورش